

NEKI NASEOBINSKI POKAZATELJI NA EPONIMNOM LOKALITETU SOPOTSKE KULTURE

UDK 903.4 (497.5 Sopot) "6347"
Primljeno/Received: 2003. 05. 28.
Prihvaćeno/accepted: 2003. 09. 15.

Maja Krznarić Škrivanko
HR 32100 Vinkovci
Gradski muzej Vinkovci
Trg bana J. Šokčevića 16

U radu se iznose neki naseobinski pokazatelji otkriveni tijekom sedam sezona sustavnog istraživanja Sopota¹ s posebnim težištem na kući starijeg II. stupnja, označenoj kao stratigrafska jedinica 23.

Ključne riječi: Sopot, naselje, kuća SJ 23, inventar, jarak

Istraživanje Sopota pokazalo je tri odvojena stambena horizonta u dvije razvojne faze naselja. U četvrti horizont ulazi iskop jarka koji je najstariji, ali dosadašnje istraživanje Sopota nije otkrilo kuće stanovnika koji su ga iskopali.² Jarak širine skoro 6 metara bio je 3 metra ukopan u zdravicu, a završava na relativnoj dubini od 6 metara. Jarak smjera sjever-jug «teče» prema Bosutu, a s vanjske i unutarnje strane prate ga kanali i rupe od stupova koji su vjerojatno dio fortifikacijskog zida koji je prstenasto obrubljivao naselje. Jedan od rijetkih rovova otkriven je na naselju Jakovo-Kormadin, sagrađen pri kraju života u naselju i vjerojatno je bio kratkotrajno u uporabi (Jovanović & Glišić 1961: 115). Rovovi koji su nađeni na lokalitetu Vinča, bili su puno uži i plići od sopotskog, jedan je sagrađen prilikom početka života naselja da bi kasnije bio zatrpan te su na njemu sagrađene kuće, a onaj mlađi smanjuje opseg

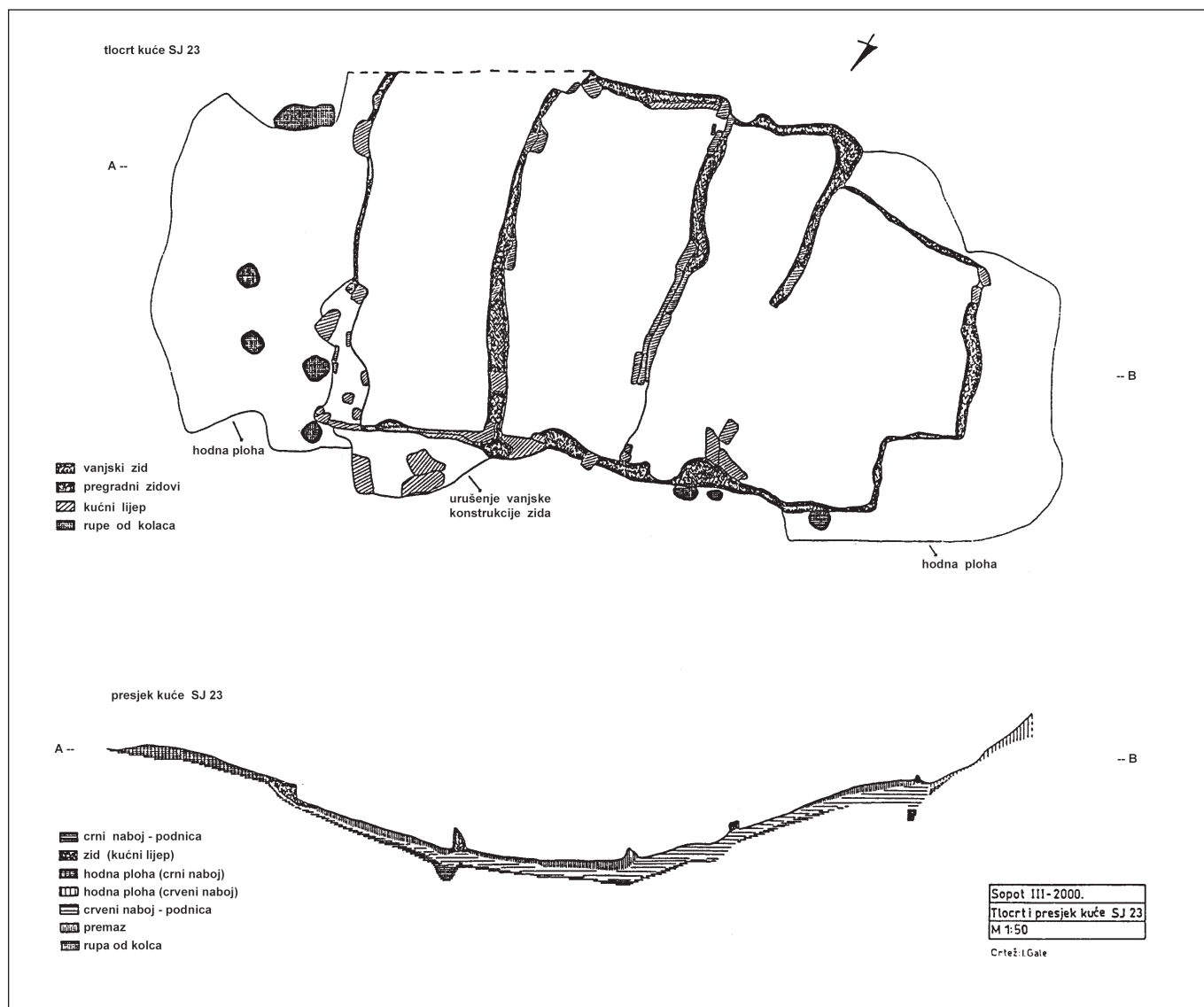
naselja i bio je u uporabi do kraja života u naselju. Uz ovaj mlađi rov otkriveni su tragovi palisade. (Jovanović 1961: 11-12).

Zbog intenzivne prostorne ekspanzije, vjerojatno krajem I. stupnja sopotske kulture, dolazi do zatrpavanja jarka, čime je omogućena precizna stratigrafska analiza i kronološko datiranje jarka. Jarak nam je ujedno označio zapadnu granicu naselja na Sopotu. Sa zapadne strane jarka koji ide po sredini sonde Sopot III, odmah ispod današnjeg humusa ulazimo u prvobitni ili prapovijesni humus s vrlo malo nalaza, te zdravicu. Cesta koja vodi oko lokaliteta devastirala je sjevernu i istočnu granicu tella, dok je južna uništena dubokim izoravanjem.

Kuća označena kao stratigrafska jedinica 23 otkopana je na relativnim dubinama od 3,42 m (traka 6), 3,90 m (traka 8) do 2,90 m (traka 12) do čega je

¹ Sustavno arheološko istraživanje Sopota financirano je sredstvima Ministarstva kulture RH i Poglavarstva grada Vinkovaca.

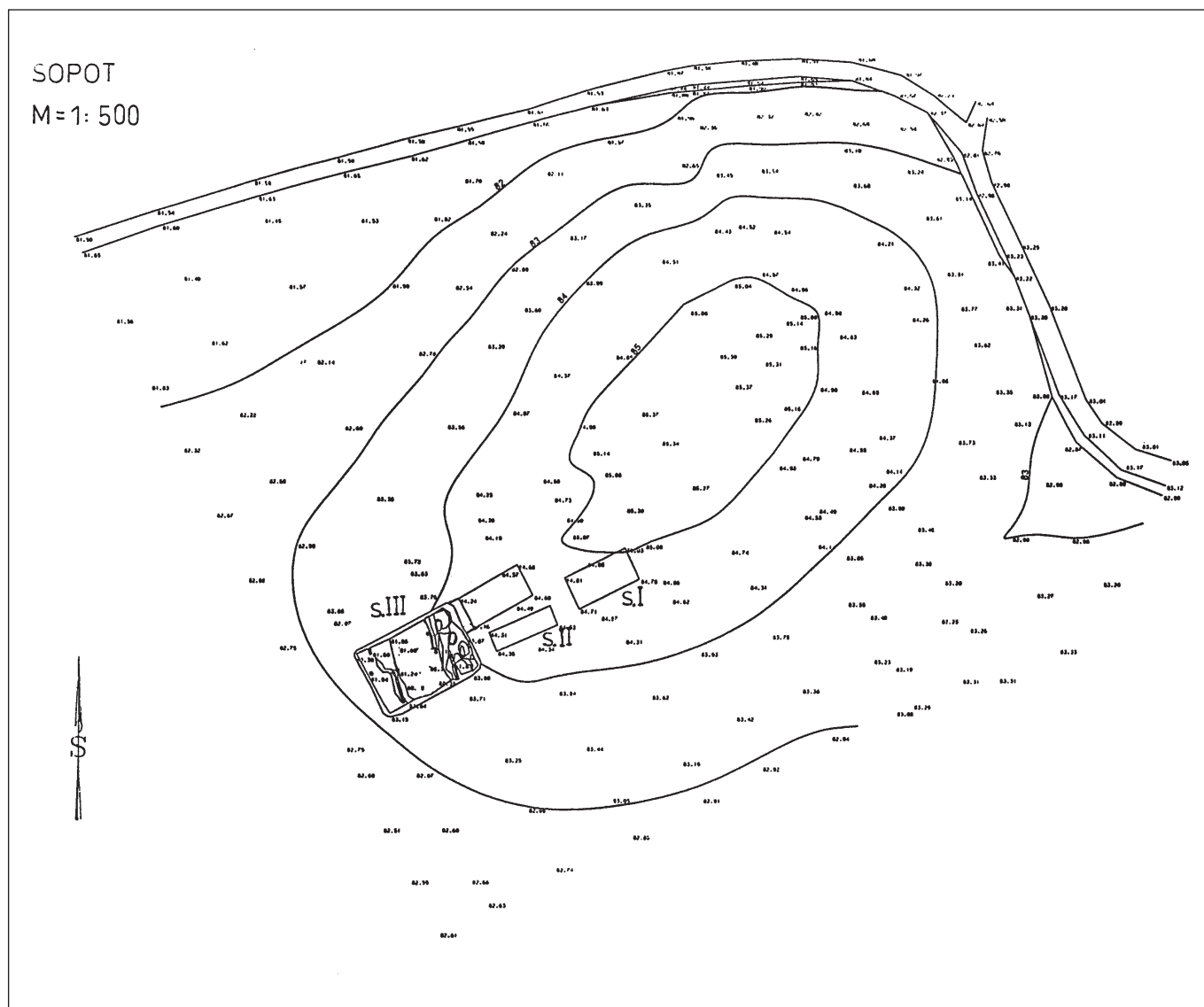
² Možda uz jarak možemo vezati ostatak podnice, koja je 1996. otkrivena u sondi Sopot I. Radi se o malom segmentu oštećene i od nalaza počišćene podnice.

Sl. 1

došlo zbog slijeganja zemljišta budući da je kao i sve kuće do sada otkrivene u sondi Sopot III i ova sagrađena iznad jarka (kuća je sagrađena u tek djelomično zatrpanom jarku). Oblik kuće je pravokutni, dimenzija 6,70 x 4,00 m. Otkriveni dijelovi bočnih zidova koji su se urušili iznad i izvan poda kuće otkrili su nam drugačiju konstrukciju od svih do sada otkrivenih kuća na Sopotu. Konstrukcija kuće ove građevinske faze bila je od horizontalno poslaganih poluoblica, bez vertikalnih stupova ili rovova za temeljenje koji bi držali ovakvu konstrukciju, a sve je bilo oblijepljeno s vanjske i unutarnje strane ilovačom pomiješanom s pljevom. Prema presjeku podnice i pratećih zidova debljina vanjskih zidova bila je maksimalno 40 cm. Konstrukcija zidova kakvu do sada nismo imali na Sopotu, može se povezati s «brvnaom» otkrivenom na Gradini u Otoku, koja je bila sagrađena od horizontalno naslaganih trupaca, koje su držali vertikalno zabijeni bočni stupovi. Ali za razliku od sopotske ova je imala veliku količinu rupa od pravilno raspoređenih kolaca koji su držali zidnu konstrukciju

(Dimitrijević 1979: 271). U Obrama II, tijekom klasične faze butmirske kulture, građene su i kuće od gusto poslaganih vertikalnih oblica ili poluoblica, koje su s vanjske strane bile premazane ilovačom (Benac 1979: 419-420). Vinčansko naselje na Matejskom Brodu također otkriva kuće od horizontalno poslaganih oblica i talpi oblijepljenih ilovačom s pljevom, bez vertikalnih potpornja, pa prema B. Brukneru pitanje konstrukcije ostaje otvoreno (1974: 91; Ružić & Pavlović 1988: 61). Iznenađuje to što na osnovi otisaka u kućnom lijepu znamo da se radilo o velikoj količini drvene građe, ali u izgorenoj kući nađeno je tek nekoliko komada gorenih drvenih greda, koje su jedva dostajale za analizu starosti C14. Krovna konstrukcija je najvjerojatnije bila od trske, iako nisu otkriveni tragovi u gorenom lijepu kao na vinčanskom lokalitetu u Idošu gdje su u kućnom lijepu otkriveni tragovi trske (Girić 1957: 220). Ni na Sopotu u podu kuće nisu otkriveni tragovi greda - nosača krovne konstrukcije. Pod je načinjen od naboja ilovače debljine 20 cm, koji je izgorio s kućom. Orijentacija ove kuće za razliku od svih do sada

Sl. 2

otkrivenih na Sopotu je u pravcu sjeveroistok-jugozapad, tj. kutovi kuće okrenuti su prema glavnim stranama svijeta. Ovo je uobičajena orijentacija neolitičkih kuća kao na lokalitetima Vinča, Idoš, Matejski Brod, Obrež, Gomolava, Obre II i dr. (Jovanović 1961:12; Girić 1957: 220; Nađ 1953: 107; Brukner 1962: 89; Brukner 1980: 22; Benac 1979: 418). Oblik kuće je pravokutni, dimenzija 6,70 x 4,00 m, trodjelne podjele unutarnje površine po širini, za razliku od otočke koja je imala trodjelnu podjelu po dužini (Dimitrijević 1979: 271). Ovo je uobičajena dimenzija kuća ovog perioda, kao kuća 2 s vinčanskog lokaliteta Jakovo-Kormadin, dimenzija 6,70 x 4,70 m te trodjelne podjele (Jovanović & Glišić 1961: 126-128) ili kuća sličnih dimenzija i trodjelne podjele otkrivene na lokalitetu iste kulture na Banjici (Perišić 1980: 18-19). Prostorije unutar kuće SJ 23 bile su pregrađene zidovima manje debljine (do 20 cm prema presjeku podnice). Gdje se točno nalazio ulaz u kuću nismo otkrili, budući da je kuća naprosto utonula u sloj ispod, tako da su se krajevi poda i zidova izdigli, te je na nekim mjestima zid bio

visine i do pola metra. Budući da je ova kuća sagrađena na krajnjem jugozapadnom dijelu nasebinskog platoa sigurni smo da se ulaz u kuću nije nalazio s te strane, kao i s jugoistočne vanjske strane naselja, već sa sjeverozapadne ili sjeveroistočne strane. Kuća se sastojala od tri prostorije s tim da je krajnja, jugozapadna prostorija dimenzija 2,50 x 4,00 m bila podijeljena na dvije manje prostorije. U toj prostoriji uz zapadni vanjski zid otkriveno je 28 glinenih utega za tkalački stan koji je vjerojatno bio naslonjen uz zid. Osim utega u ovoj prostoriji nije bilo keramičkih predmeta, a od ostalih predmeta tu je nađeno šest brusova od kojih je jedan služio za izradu koštanih šila, a na većem brusu s donje strane bio je zalijepljen kućni lijep. Uz vanjski sjeverozapadni rub kuće nađen je prvi od tri žrvnja pronađena unutar kuće. Središnja, najveća prostorija bila je odijeljena zidom manje debljine, dimenzija 2,80 x 4,00 m. Zbog propadanja prostorija (tu je jarak najdublji), izgoreni pod je ispucan (kao potaracan) s dva proboja. U ovoj prostoriji uz jugoistočni zid kuće nađen je drugi kameni žrvanj, gornji kamen

žrvnja, te četiri brusa od kojih su dva služila za izradu kamenih šila (Krznarić Škrivanko 2002: 38). Uz brusove nalazila su se dva glačana kamena klina.³ Osim šila u ovoj prostoriji je nađen i ulomak koštane spatule. Od cijepanih litičkih proizvoda nađena je jedna jezgra, više sječiva, dubila i odbojaka. U jugozapadnom dijelu ove prostorije nađene su dvije konične zdjele fine fakture na šupljom zvonastom nozi, dvije fino polirane bikonične zdjelice, te S-profilirani lonac.⁴ Jedino su teški žrvnjevi i brusovi ostali na podu kuće, dok je keramičko posuđe doslovno bilo umiješano i upečeno u kućni lijep koji se više od pola metra dizao nad podom kuće. Možemo pretpostaviti kako je posuđe stajalo na policama naslonjenim uz zid kuće, a prilikom urušavanja zidova posuđe je pomiješano s gorenim lijepom. Treća najmanja prostorija, dimenzija 1,70 x 4,00 m, također je od središnje bila odijeljena tanjim zidom. U ovoj prostoriji nađeni su ostaci peke ili peći koja je nekada stajala na podu kuće, oko koje su nađena dva gruba S-profilirana lonca, a uz sjeverozapadni zid veliki «piriformni» lonac grube fakture s malim rubom ispod kojeg su se kao i na najširem dijelu trbuha nalazile probušene ušice za provlačenje uzice. Posuda je očito visila i u njoj se čuvala tekućina. Oko peći su se nalazile posude grube fakture u kojima se pripremljala hrana. Uz jugoistočni rub kuće nađen je treći žrvanj, te još tri brusa. U ovoj prostoriji nađeno je najviše cijepanih litičkih alatki (sječiva, grebala, odbojci), te tri glačane sjekire. Dvije posude nađene su umiješane u gorenu zidnu konstrukciju koja se urušila van poda kuće. Jedna od njih je posuda koja cijelu kuću datira u stariji II. stupanj, a to je posuda zaobljenog trbuha i niskog prstenastog vrata, ukrašena na tipično vinčanski način, urezanim spiralom ispunjenom ubodima. Ovaj polirani lonac fine fakture i oker boje (sekundarno gorenje) sličan je loncu koji je nađen u Bogdanovcima. Bogdanovački lonac je grublje fakture i izrade, a S. Dimitrijević ga datira u II. stupanj kada dolazi do jakog vinčanskog utjecaja na sopotsku kulturu (Dimitrijević 1979: 279). Taj utjecaj se vidi ne samo u načinu ukrašavanja, već i u oblicima. Druga posuda je lonac bikoničnog oblika s bradavičastim izbočenjima na najširem dijelu trbuha. Budući da su ove posude nađene u lijepu van kuće pretpostavljamo da su se nalazile na nekakvoj polici naslonjenoj na vanjski zid kuće, a kako se zid urušavao prema van i one su tamo nađene. Još dvije posude grublje fakture nalazile su se u ovoj trećoj prostoriji uz jugoistočni zid kuće pored žrvnja i brusova. To su zdjele grube fakture blago zaobljenog tijela s trakastom ručkom i kljunastim izljevom na suprotnoj strani od ručke. Ukrašen je izveden plastičnom trakom ukrašenom štiscima prstiju uz rub posude (tzv. vjedra) (Krznarić Škrivanko 2002: 39). Unutar kuće nađena su tri ulomka narukvice i

privjesak od školjke spondylus. U ovoj prostoriji se kuhalo i svakodnevno živjelo. U središnjoj prostoriji otkriveno je uglavnom fino polirano posuđe, nesvakodnevne uporabe, dok se u krajnjoj jugozapadnoj prostoriji očito tkalo.

Izneseni podaci potvrđuju kako se u ovoj kući odvijao intenzivan svakodnevni život. U njoj se stanovalo, kuhalo, mljele su se žitarice, izrađivala odjeća, finalno obrađivale kamene i koštane alatke, a kuće su služile i kao spremnice za zalihe, na što sugeriraju velike posude, tzv. bute. Budući da se radi o zatvorenom nalazu dobili smo tipologiju oblika keramičkog posuđa korištenog tijekom starijeg II. stupnja sopotske kulture. Ovdje dolazi do stanovitih promjena u odnosu na tipologiju II. stupnja koju je izradio S. Dimitrijević, ali to će biti predmet nekog drugog rada.

Iznad kuće SJ 23 nalazi se nasipavani sloj kojim je nivelirana površina za iduću gradnju. Sljedeći stambeni horizont pripada mlađem II. stupnju sopotske kulture u kojem su djelomično otkrivene kuće većih dimenzija u odnosu na sve do sada otkrivene kuće. Njihova širina iznosila je preko 5 metara što znači da je dužina morala biti veća od 10 metara. I iznad ovog horizonta kuća nalazi se nasipavani sloj na kojem su sagrađene dvije najmlađe kućne osnove datirane u III. stupanj. Kuće su bile orijentacije kao i one starije, sjeverozapad-jugoistok, ali opet manjih dimenzija u kojima je vjerojatno živjela samo jedna obitelj. Sonda Sopot III koja je smještena na periferiji nasebinskog platoa, po prvi puta na sopotskim lokalitetima otkrila je izgled kuća stanovnika najmlađe faze naseljavanja. Kuće bliže periferiji naselja bile su zaštićene debljim slojem taloženja, ali i smjerom dugogodišnjeg dubokog izoravanja, za razliku od onih na središnjem dijelu naselja koje su uništene.

Iako je otkopan još premali segment naselja da bismo mogli dati relevantne podatke o rasporedu unutar naselja, na osnovi iskopavanja u sondi Sopot III možemo reći kako je tijekom mlađeg II. i tijekom III. stupnja bilo intenzivno naseljavanje budući da u sondi dimenzija 10 x 15 m tijekom gore navedenih faza u jednom horizontu nalazimo po dvije kuće na relativno maloj udaljenosti od nešto više od 2 metra. Unutar vinčanskog naselja na Banjici kuće su bile smještene u paralelne redove s malim prostorom između njih, pa J. Todorović pretpostavlja prazni centralni prostor (1977: 13-17). I u naselju butmirske kulture na Obrama II kuće su bile sagrađene u redovima s malim međuprostorima širine 3 do 5 metara, a bili su ostavljani i veći međuprostori, dok se u svakom horizontu otkriva i centralni prostor «trg» (Benac 1979: 422-423).

Sopot ima veoma povoljan položaj što je i razlog dugotrajnog života na ovom lokalitetu od preko tisuću

³ Glačane kamene alatke nalaze se na znanstvenoj obradi i objavi kod prof. dr. T. Težak-Gregl.

⁴ Restauracija svih posuda iz kuće SJ 23 još nije završena.

godina (prema C14 analizama). Rijeka Bosut koja se nalazi sa sjeverne strane lokaliteta bogata je ribama i riječnim školjkama, ostatke gustih hrastovih šuma punih divljači nalazimo i danas, a velike obradive površine nalazile su se u blizini naselja. Stanovništvo Sopota živi u svijetlim nadzemnim kućama koje svojim

dimenzijama zadovoljavaju jednu obitelj, što ukazuje na činjenicu da su «sopocani» živjeli u vrlo povoljnim uvjetima koji su im omogućavali boravak na jednom mjestu. Osnova njihove ekonomije sigurno je bila zemljoradnja, odnosno stočarstvo.

POPIS KRATICA

AI	- Archaeologia Iugoslavica, Beograd	Obavijesti HAD-a	- Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva, Zagreb
AMC	- Acta musei Cibalensis, Vinkovci	Opusc. archaeol.	- Opuscula archaeologica, Zagreb
HAnt	- Histria Antiqua, Pula	PJZ	- Praistorija jugoslavenskih zemalja, Sarajevo
Izdanja HAD-a	- Izdanja Hrvatskog arheološkog društva, Zagreb	RVM	- Rad vojvodanskih muzeja, Novi Sad

POPIS LITERATURE

- Benac 1978 A. Benac: Neke karakteristike neolitskih naselja u Bosni i Hercegovini. Materijali XIV (Naseljavanje i naselja u praistoriji), Beograd 1978, 15-27
- Benac 1979 A. Benac: Prelazna zona - Mlade neolitsko doba (Butmirska kulturna grupa) u: *PJZ II (Neolitsko doba)*, 412-456
- Benac 1986 A. Benac: Utvrdena praistorijska naselja u zapadnom dijelu Jugoslavije. Materijali XXII (Obrambeni sistemi u praistoriji i antici), Novi Sad 1986, 22-37
- Brukner 1962 B. Brukner: Praistorijsko naselje na potesu Beletinci kod Obreža. *RVM* 11, 89-123
- Brukner 1965 B. Brukner: Neolitski i rano neolitski sloj na Gomolavi 1965-1966. godina. *RVM* 14, 137-177
- Brukner 1969 B. Brukner: Veze slavonskog područja sa zapadnim delom Vojvodine u ranom neolitu. Simpozij: Neolit i eneolit u Slavoniji, Actes V, Vukovar, 97-108
- Brukner 1974 B. Brukner: Pozni neolit, u: *Praistorija Vojvodine*. Novi Sad, 69-113
- Brukner 1978 B. Brukner: Novi prilozi proučavanju formiranja neolitskih i eneolitskih naselja u jugoslavenskom Podunavlju. Materijali XIV (Naseljavanje i naselja u praistoriji), Beograd 1978, 47-53
- Brukner 1980 B. Brukner: Naselje vinčanske grupe na Gomolavi (neolitski i ranoeneolitski sloj). Izvještaj sa iskopavanja 1967.-1976. *RVM* 26, 5-57
- Brukner 1980-81 B. Brukner: Zum Problem der Auflösung der Frühäolithischen Kulturen in Südostpannonien. *AI* 20-21, 16-27
- Brukner 1988 B. Brukner: Die Siedlung der Vinča-Gruppe auf Gomolava (Die Wohnschicht des spätneolithikum und Frühäolithikums - (Gomolava Ia, Gomolava Ia-b und Gomolava Ib) und der Wohnhorizont des äneolithischen humus (Gomolava II) u: *Gomolava Cronologie und Stratigraphie der Vorgeschichtlichen und antiken kulturen der Donauniederung und Süsteuropas*, Internationales symposium, Ruma 1986, 19-38
- Clason 1979 A. T. Clason: The Farmers of Gomolava in the Vinča and La Tène period. *RVM* 25, 60-114
- Dimitrijević 1966 S. Dimitrijević: Rezultati arheoloških iskopavanja na području vinkovačkog muzeja od 1957. do 1965. *AMC* I
- Dimitrijević 1968 S. Dimitrijević: *Sopotsko-lendelska kultura*. Monographiae Archaeologicae I, Zagreb
- Dimitrijević 1969 S. Dimitrijević: Das Neolithikum in Syrmien, Slawonien und Nordwestkroatien - Einführung in den Stand der Forschung. *Archaeologia Iugoslavica* X, 39-77
- Dimitrijević 1969 S. Dimitrijević: Starčevačka kultura u slavonsko-srijemskom prostoru i problem prijelaza starijeg u srednji neolit u srpskom i hrvatskom Podunavlju. Simpozij: Neolit i eneolit u Slavoniji. Actes V, Vukovar, 9-97
- Dimitrijević 1970 S. Dimitrijević: Neolit u Slavoniji i Srijemu. Zbornik radova I. znanstvenog sabora Slavonije i Baranje, Osijek, 23-61
- Dimitrijević 1979 S. Dimitrijević: Arheološka topografija i izbor arheoloških nalaza s vinkovačkog tla u: *Corolla memoriae Iosepho Brunšmid dicata*. Izdanja HAD-a 4, 201-269
- Dimitrijević 1979 S. Dimitrijević: Sjeverna zona - Sopotska kultura u: *PJZ II (Neolitsko doba)*, 263-303
- Durman 1995 A. Durman: Psihologija naseljavanja telova. *HAnt* 1, 153-158
- Garašanin 1979 M. Garašanin: Centralnobalkanska zona - Vinčanska grupa u: *PJZ II (Neolitsko doba)*, 144-207

- Garašanin 1986 M. Garašanin: O utvrđenjima i obrambenim sistemima u jugoslovenskom delu centralnobalkanske regije. Materijali XXII (Obrambeni sistemi u praistoriji i antici), Novi Sad 1986, 11-22
- Iskra-Janošić 1984 I. Iskra-Janošić: Arheološka istraživanja na području Općine Vinkovci. Izdanja HAD-a 9, 143-153
- Jovanović 1961 B. Jovanović: Stratigrafska podjela vinčanskog naselja. Starinar N.S. XI, Beograd, 9-20
- Jovanović & Glišić 1961 B. Jovanović & J. Glišić: Eneolitsko naselje na Kormadinu. Starinar N.S. XI, Beograd, 113-142
- Jovanović 1965 B. Jovanović: Starija vinčanska grupa u južnom Banatu (Iskopavanje lokaliteta Trnovača kod Barande). RVM 14, 15-43
- Jovanović 1965 B. Jovanović: Gomolava (iskopavanje 1965/66. - opća stratigrafija, RVM 14, 113-135
- Jovanović 1971 B. Jovanović: Stratigrafija Gomolave u iskopavanjima 1967.-1971. god., RVM 20, 95-103
- Krznarić Škrivanko 1998 M. Krznarić Škrivanko: Druga etapa sustavnog istraživanja gradine Sopot. Obavijesti HAD-a 1/,
- Krznarić Škrivanko 1998 M. Krznarić Škrivanko: Treća sezona iskopavanja na gradini Sopot. Obavijesti HAD-a 3/,
- Krznarić Škrivanko 1999 M. Krznarić Škrivanko: Mlade kameno doba u: *Vinkovci u svijetu arheologije*. Vinkovci, 11-21
- Krznarić Škrivanko 2000 M. Krznarić Škrivanko: Četvrta sezona sustavnog istraživanja gradine Sopot. Obavijesti HAD-a 2/ XXXII, 49-53
- Krznarić Škrivanko 2002 M. Krznarić Škrivanko: Peta i šesta sezona sustavnog istraživanja gradine Sopot (godina 2000. i 2001.). Obavijesti HAD-a 1/XXXIV, 36-45
- Krznarić Škrivanko 2003 M. Krznarić Škrivanko: Sedma sezona sustavnog iskopavanja gradine Sopot (godina 2002.). Obavijesti HAD-a,
- Makkay i sur. 1996 J. Makkay & E. Starnini & M. Tulok: Excavations at Bicske-Galaganyás (Part III). The Notenkopf and Sopot-Bicske Cultural Phases (Società per la Preistoria e Protostoria della regione Friuli-Venezia Giulia), Edizioni Svevo Trieste, 1996
- Medović 1986 P. Medović: Utvrđena praistorijska naselja u Vojvodini. Materijali XXII (Obrambeni sistemi u praistoriji i antici), Novi Sad, 65-74
- Minichreiter 2000 K. Minichreiter: Populacije i kulture mlađeg kamenog doba - neolitika na brodskom području. Zbornik radova sa znanstvenog skupa o Slavonskom Brodu u povodu 750. obljetnice prvog pisanog spomena imena Broda. Slavonski Brod 2000, 59-90
- Petrović 1984 J. Petrović: Gomolava arheološko nalazište. Novi Sad 1984
- Srejović i sur. 1988 *The Neolithic of Serbia (Archaeological research 1948-1988)*, Beograd
- Težak-Gregl 1995 T. Težak-Gregl: Prilog poznavanju neolitičkih naselja i naseobinskih objekata u središnjoj Hrvatskoj, Opusc. archaeol. 19, 11-15
- Težak-Gregl 1998 T. Težak-Gregl: Neolitik, u: *Prapovijest*, 59-111
- Težak-Gregl 2001 T. Težak-Gregl: The Lengyel Culture in Croatia, u: *Sites and Stones: Lengyel Culture in Western Hungary and beyond*. Veszprém, 27-35
- Todorović 1978 J. Todorović: A recently discovered house in the neolithic settlement of Banjica in Belgrade. AI 18, 13-17

SUMMARY

SOME SETTLEMENT FEATURES OF THE EPONYMIC SITE OF THE SOPOT CULTURE

Key words: Sopot, settlement, house SJ 23, inventory, ditch

The paper deals with the settlement features discovered during the first seven years of the excavation of the eponymic site Sopot. The exploration of Sopot showed that two development phases of the settlement could be divided three separate occupation levels. The ditch that surrounds the settlement belongs to the oldest, fourth level. However, the houses of people who dug it were not discovered so far at the site of Sopot. Ditch is almost 6 meters wide and it was dug 3 meters in the sterile soil, thus reaching the relative depth of 6 meters. The ditch is orientated north-south and it "flows" towards the river Bosut. On both sides it is followed by channels and post-holes that probably belong to the fortification wall which surrounded the settlement. Probably at the end of the phase I of the Sopot Culture, ditch was filled with earth due to the intensive space expansion of the settlement. The first house that was built over the former ditch is marked as the stratigraphic unit 23. This house has been excavated on the relative depths of 3.42 m (line 6), 3.90 m (line 8) to 2.90 m (line

12). This situation was probably caused by subsiding of the soil above the ditch. The house has rectangular shape with dimensions of 6.70 x 4.00 m. The fragments of the side walls that collapsed both inside and outside the house revealed construction that was completely different from all other houses discovered so far at the site of Sopot. The house in this occupation phase was constructed of horizontal logs cut in half, without vertical posts or base ditches that would support such construction, and both sides of walls were plastered with clay mixed with chaff. The cross-cuts of floor and partition walls indicate that the outer walls were maximum 40 cm wide. Based on the imprints in clay plastering we know that the burned house must have contained large quantity of wood, however, we were surprised to find only a few pieces of burned wood beams that were hardly enough for the radiocarbon dating. The roof was probably made of reed although it left no traces in the burned clay plastering, just as there were no beam shafts. The 20 cm thick packed-clay floor burned together with the house. Unlike all other houses discovered so far, this one was oriented northeast-southwest, that is, corners of the house correspond to the points of compass. The house is rectangular

with dimensions of 6.70 x 4.00 m. It was internally divided in three parts along the wider side. The rooms inside the house SJ 23 were separated by the walls that were not so thick (not more than 20 cm according to the cross-cut of the floor). The house literary sunk into the layer below causing the walls and floor ends to rise so that at some places the walls were up to 50 cm high. Because of that, we were unable to establish the exact position of the entrance. Since the house was built at the northwestern edge of the settlement plateau, we are sure that the entrance was not on that side of the house, neither it was on the southeastern side, out of the settlement. Therefore, the entrance to the house must have been on the northwestern or northeastern side. The house consisted of three rooms. The last, southwestern room with dimensions of 2.50 x 4.00 m was divided in two smaller rooms. Twenty-eight clay weights for the loom that was probably leaning against the wall were discovered there. Apart from clay weights, no other pottery object was found there. Six whetstones were also found in that room, one of which served for production of bone awls, and there was also one whetstone of larger dimensions with pieces of clay plastering stuck to it on the bottom. The first of three grindstones found in this house was located by the northwestern end of the house. The largest, central room had dimensions of 2.80 x 4.00 m. A wall that was not as thick as outer walls separated the room from the other parts of the house. The deepest part of the ditch bellow the house was below this room and that caused extensive decomposition of the floor which was cracked (as if it was paved) and had two holes. Second grindstone together with its upper part, was discovered along the southeastern wall of this room. There were also four whetstones, two of which were used for the production of the bone awls. Two polished adzes were discovered along the whetstones. Beside the awls, another bone object discovered in the room was a fragment of spatula. Repertoire of flaked artifacts consisted of a core and several blades, burins and flints. In the southwestern part of this room there were two conical bowls with the hollow bell-like legs made of fine pottery, two small finely polished biconical bowls, and a pot with the S-profile. Only heavy grindstones and whetstones remained on the floor of the house, while the pottery was literary mixed and burned with the clay plastering that raised more than 50 cm above the floor. We presume that the pottery vessels stood on the shelves along the walls, and when the house collapsed, it mixed with the burned clay plastering. The third and the smallest room with the dimensions of 1.70 x 4.00 m was also separated from the central room by a thin wall. Around the stove or baking lid that was discovered at the floor of this room, there were also two S-profiled pots with rough texture, while large "piriformed" pot of the lesser quality was found by the northwestern wall. Small loop-holes were added bellow the small rim as well as on the widest place on the pot. It means that the pot contained

some liquid and it was suspended from the roof. Rough texture vessels that served in food preparation were discovered around the stove. The third grindstone as well as another three whetstones was found along the southeastern wall of the house. The largest amount of the flaked stone tools (blades, notches, flakes) was discovered in this room, together with three polished axes. Two vessels were mixed with collapsed wall that fell outside the house. One of them is finely polished pot with rounded belly and low circular neck, decorated with incised spiral filled with dots in a way characteristic of the Vinča Culture. It dates the whole house into the older part of the phase II of the Sopot Culture. The other vessel is biconical pot with extensions at the widest part of the belly. Since those vessels were discovered in the clay plastering outside the house, we presume that they also stood on some kind of shelf on the outer side of the wall, and when the wall collapsed ended up outside the house. Another two rough vessels were located in this room by the southeastern wall alongside the grindstone and the whetstones. The bowls with slightly rounded bodies have strip handle and beak-shaped neck on the opposite side. A clay strip runs around the rim of the vessels and it is decorated with finger impressions. There pieces of bracelet and pendant made of the *Spondylus* shell were also found in the house. This room was used for cooking and everyday life, while the central room mostly contained finely polished pottery that was not for the everyday use. The last room on the southwest was obviously used for weaving.

It seems that the intensive everyday life went on in this house. People lived there, cooked, grinded cereals, made clothes, performed final processing of the stone and bone tools, and large vessels of the "buta" type indicate that houses also served as magazines.

The purpose of the layer of landfill immediately above the house SJ 23 was to level the surface for the following construction. The next occupation level is dated into the later period of the phase II of the Sopot Culture. It consisted of the largest houses discovered at the site so far. They were partially excavated and they were more than 5 meters wide which would indicate that they must have been more than 10 meters long. Above this occupation level there was also a landfill layer. Two house floors constructed on this layer are the youngest so far and they were dated into the phase III. They follow the same orientation northwest-southeast as the older houses, but they are of the smaller dimensions and were probably occupied by single families. The excavation in the area marked as Sopot III that was located on the periphery of the settlement plateau revealed for the first time the houses of the latest occupation period of the Sopot Culture. Those houses that stood closer to the periphery of the settlement were protected by the thicker sedimentation layer, but they were also saved from the deep plough that through many years destroyed similar houses in the central part of the settlement.

Translated by H. Potrebica

